

Dkt. Jeffrey Hudon, Akiolojia ya Kibiblia, Kipindi cha 2, Utangulizi na Historia ya Nidhamu ya Akiolojia ya Kibiblia, Sehemu ya 2

© 2024 Jeffrey Hudon na Ted Hildebrandt

Huyu ni Dkt. Jeffrey Hudon na mafundisho yake kuhusu Akiolojia ya Kibiblia. Huu ni kipindi cha 2, Utangulizi na Historia ya Nidhamu ya Akiolojia ya Kibiblia, sehemu ya pili.

Hadithi inayofuata tuliyo nayo ni aina nyingine ya hadithi kutoka kwa kumbukumbu za Indiana Jones, kwa mfano.

Kwa njia, ikiwa yeyote kati ya hadhira anataka kusoma zaidi kuhusu hili, chanzo kizuri ni kitabu kinachoitwa *Digging for God and Country* kilichoandikwa na Neil Asher Silverman. Hiki ni kitabu chake cha kwanza na kwa kweli ni kitabu chake bora zaidi. Lakini anaeleza kwa undani kuhusu hili.

Lakini hata hivyo, mwishoni mwa karne ya 19, kulikuwa na mshirikina wa kiroho wa Kifini aliyeitwa Juvelius. Na alikuwa akipokea, akipokea vifungu vilivyoandikwa, jumbe zilizoandikwa kwa njia isiyo ya kawaida kutoka kwa Sulemani katika Kiingereza kizuri cha King James, kwa njia. Na aliamini alijua mahali hazina ya hekalu ilikuwa chini ya Mlima wa Hekalu, na kwamba kulikuwa na njia ya siri.

Na alisoma baadhi ya ripoti za PEF [Palestina Endowment Fund], lakini alihisi alijua haswa mahali hazina hii ilipo. Naam, ingia Kapteni Montague Parker. Alikuwa aina ya kijana wa Uingereza msomi ambaye alitaka matukio na alivutiwa na Juvelius na upuuzi wake.

Na kwa hivyo, yeye, amini usiamini, alivutiwa na hili na wakati huo akakusanya kiasi kikubwa cha pesa, \$125,000. Hii ilikuwa mwanzoni mwa karne ya 20 na walianzisha msafara wa kutafuta hazina ya Sulemani mnamo 1909 huko Yerusalemu. Sasa, kwa aina hiyo ya pesa, aliweza kupaka mafuta mikononi mwa maafisa wengi wa Ottoman, akapata kibali chake cha kazi au kibali chake kutoka Istanbul, na akahamia Yerusalemu na kukodisha nyumba hii nzuri kwenye Mlima wa Mizeituni, na akatumia pesa kama biashara ya mtu yeyote, kuajiri watu na kununua vifaa na kadhalika.

Alikuwa na miezi 11, kwa hivyo alikuwa akichimba katika jiji la David akijaribu kupata njia hii. Kitu pekee ambacho Montague Parker alifanya ambacho kilikuwa na akili nusu ni kumwajiri Louis Vinson wa Ecole Biblique, mwanaakiolojia mwaminifu.

Na katika mkanganyiko huu wote na uchimbaji mkubwa, Vinson aliweka rekodi na kwa kweli alichapisha kama kitabu kinachoitwa *Jerusalem Souterre* au *Jerusalem* ya

Chini ya Ardhi mnamo 1911, nadhani. Vyovyote vile, hakuwa akipata chochote. Alikuwa na hamu kubwa ya kupata baadhi ya vitu na pesa zilikuwa zikiisha.

Na hivyo, Montague Parker alimlipa mlinzi wa Kuba la Mwamba, kaburi la Waislamu lililo juu ya Mlima wa Hekalu. Samahani. Na hivyo, yeye na wafanyakazi wake wangeenda usiku wakiwa wamevaa nguo nyeusi, nao wakafungua kaburi, wakaingia kwenye kaburi la Waislamu, wakafungua kaburi, wakasafisha sakafu, na wakaanza kuchimba kutoka kwenye kaburi hadi kwenye Mlima wa Hekalu lenyewe.

Baada ya usiku kadhaa, walikamatwa, kama unavyoweza kufikiria. Walipanda farasi zao na kupanda farasi wao kwa kasi iwezekanavyo hadi Jaffa na kupanda meli yao kwenye ukingo mdogo zaidi. Kila mtu alikuwa akiwafukuza.

Na hilo liliunda, kama unavyoweza kufikiria, tukio la kimataifa na lilikuwa kwenye magazeti. Na maafisa wengi wa Ottoman walioaibishwa na maafisa wengi wa Uingereza walioaibishwa kuhusu uhusiano huu na Montague Parker. Na hapana, hakuna kilichopatikana.

Lakini alichimba na kusafisha baadhi ya, kile tutakachozungumzia baadaye, Warn Shaft na baadhi ya mahandaki ya maji ya kale ya awali yaliyotoa maji kwa Yerusalemu ya kale. Lakini kwa kile alichokuwa akikitafuta, hakufanikiwa. Mfano mwingine mbaya wa mwanaakiolojia ni Robert Alexander Stuart McAllister wa Ireland au RAS McAllister.

Pia alifanya kazi kwa PEF, akaajiri wanakijiji wengi sana na akaendesha mambo peke yake. Alikuwa na msimamizi wa Misri na alichimba eneo la Gezeri. Gezeri, tutazungumzia baadaye, ulikuwa mmoja wa miji iliyoimarishwa na Sulemani.

Mji muhimu sana. Na McAllister aliuchimba. Nadhani tingatinga lingeweza kufanya kazi bora zaidi.

Angechimba mtaro mkubwa na kujaza sehemu ya nyuma ya ardhi pembeni kisha kuchimba mtaro mwingine na kujaza sehemu ya nyuma ya ardhi kwenye mtaro aliokuwa ameuchimba na kimsingi kugeuza kilima kizima. Na hakuwa akiweka kumbukumbu haraka vya kutosha. Kulikuwa na mengi ya kufanya.

Alipoteza udhibiti. Nao walikuwa na ugunduzi mzuri sana, baadhi ya ugunduzi mdogo, lakini kiasi kikubwa cha data kilipotea kwa sababu tu hakuweza kutunza kumbukumbu. Mipango yake ya juu, mipango yake ya kuta za kale na kila kitu vyote vilikuwa vimechanganyikana, vikichanganya.

Na kwa ujumla ilikuwa ni uchimbaji mbaya. Na Gezer ilichimbwa tena baadaye katika miaka ya 1960 na 70 na baadaye, hivi karibuni tena. Lakini kazi ya McAllister ya juzuu tatu, ripoti yake, ina thamani ndogo sana kwa sababu ya mbinu yake mbaya.

Sasa, kwa upande mwingine, George Reisner, ambaye alikuwa profesa wa Harvard na mtaalamu wa Misri, aliombwa aingie kwa sababu walikuwa na uchimbaji mwingine unaoendelea katika Samaria ya kibiblia. Ulianzishwa na mwanaakiolojia wa Ujerumani, Gottlieb Schumacher. Na alikuwa katika kambi moja na McAllister na, Mungu apishe mbali, Montague Parker.

Na kwa hivyo Reisner alitoka Misri, akamchukua nafasi yake kwa mwaliko wa wakuu wa ngazi za juu, na akafanya kazi nzuri sana kwa wakati wake. Unaweza kuangalia tarehe hapa, 1908 hadi 1910. Aliweza kutambua viwango tofauti vya matabaka, kupata maeneo, na kuchukua mwinuko kwa uangalifu.

Ilikuwa mafanikio makubwa. Na Reisner alikuwa mtu mkubwa sana, mkarimu. Na utaona picha zake akiwa na wafanyakazi wake, na huwezi kumkosa.

Lakini alikuwa Hoosier. Na hapa Chuo Kikuu cha Andrews, kwa kweli tuna mawasiliano na rekodi zake. Lakini Samaria ilikuwa utafiti uliofanikiwa sana.

Kama unavyoona hapa, hiki ni kipande cha udongo, labda vyombo vya Samaria, labda sivyo, chenye maandishi fulani juu yake. Hicho kinaitwa ostraca. Kulikuwa na mfululizo wa ostracon, umoja, ostraca, wingi.

Kulikuwa na mfululizo wa vigae vilivyopatikana Samaria kuanzia mwanzoni mwa karne ya 9 na 8 ambavyo vilikuwa muhimu sana, ugunduzi muhimu sana. Na Reisner alipatikana, ambao ulipatikana kwenye uchimbaji wake. Mmoja wa mashujaa wangu binafsi ni TE Lawrence, maarufu kwa Lawrence wa Arabia.

Na Lawrence wa Arabia, bila shaka, alikuwa afisa wa ujasusi wa Jeshi la Uingereza ambaye kwa kweli alifanya kazi na jeshi la Kiarabu na kusaidia kuwapindua Waotomani wakati wa Vita vya Kwanza vya Dunia huko Transjordan, hasa. Lakini TE Lawrence kwa kweli alifunzwa kama mwanahistoria na mwanaakiolojia. Na alifanya kazi na mwanaakiolojia mwingine kijana wa Uingereza, Leonard Woolley, katika eneo la Carchemish, mahali pa vita maarufu vya kutisha kati ya Washami na Wamisri na Wababeli, na, bila shaka, jiji maarufu sana la kale.

Lakini aliajiriwa na PEF muda mfupi kabla ya Vita vya Kwanza vya Dunia wakati mawingu ya vita yalipokuwa yakikusanyika Ulaya; aliajiriwa kufanya utafiti, wote wawili wakiwa wa Rasi ya Sinai. Na, tena, hii ilikuwa chini ya kivuli cha sayansi. Walitaka kuchora ramani na kurekodi maeneo na makaburi ya kale.

Lakini kwa kweli, kazi yake ilikuwa ya siri zaidi na ya kijeshi. Walikuwa wakitafuta njia kupitia Rasi ya Sinai kutoka Misri ili kufika Palestina. Na iwapo Jeshi la Uingereza lingeweza kuvamia Palestina, ambayo ilikuwa chini ya udhibiti wa Ottoman, walitaka kujua wapi pa kwenda, vyanzo vya maji vilikuwa wapi, na kadhalika.

Lawrence na Woolley walichunguza jangwa, ambalo waliliita Jangwa la Zini, Rasi ya Sinai, na kutambua eneo la Kedesh Barnea, Ein Kedesh, ambalo linaonyeshwa hapa katikati ya sehemu ya chini. Bila shaka, hapo ndipo Waisraeli walipiga kambi kwa muda mwingi wa miaka 40 jangwani. Lakini pia walifanya kazi nyingi za uchunguzi na kuchora ramani ya maeneo mengi, mitambo, na maandishi.

Nao walirudi London na kuandika ripoti hiyo kwa muda mfupi, na ilionekana mara tu vita vilipoanza. Na hivyo hilo lilikuwa na manufaa makubwa kwa majeshi ya Uingereza huko Misri kuhusu jinsi ya kupitia jangwa hilo na kuingia Palestina. Na, bila shaka, Lawrence aliendelea, na mengine ni historia pamoja naye, alipoongoza Jeshi la Ukombozi la Kiarabu kutoka Saudi Arabia, akashinda Aqaba, na kisha akapanda na hatimaye akashinda Damasko mwaka wa 1918.

Sawa, tulimtaja Albright hapo awali; tulipata picha kama hiyo hapo, mhitimu wa Johns Hopkins, na labda mmoja wa wasomi na wataalamu wa mambo ya mashariki waliobobea zaidi wa Biblia ambao walitumia wakati huo, istilahi, na wanaakiolojia waliowahi kuishi. Kimsingi, katika akili yake, alikuwa amejua lugha nyingi za Mashariki ya Karibu ya Kale, kama si zote, na nyenzo zote na masomo yote. Alijua kwa moyo.

Hakika alikuwa fikra. Wanafunzi wake, na wanafunzi wao, na wanafunzi wao shuleni, ukitaka kuiita hivyo, wanaendelea hadi leo. Lakini unaweza kuona orodha yake ya vitabu, ambayo inajumuisha karibu machapisho 1,200 ya kisayansi.

Haiwezekani. Angeenda Israeli, yeye ni mfuasi mkubwa wa jimbo la Israeli, na kuzungumza, kutoa mihadhara kwa Kiebrania cha kibiblia kwa watu wanaozungumza Kiebrania cha kisasa. Na, bila shaka, wanapenda hilo.

Kazi yake kuu ilikuwa hasa kutoka Enzi ya Mawe hadi Ukristo, ambayo ni aina ya kauli yake kuhusu imani yake na maarifa yake. Na hiyo ndiyo ilikuwa uwanja wake. Alifanya kazi kwa miaka mingi, mingi, mhariri wa machapisho mengi.

Tena, alikuwa mkurugenzi wa Shule ya Marekani huko Yerusalemu. Hata hivyo, ni jambo la kuchekesha la Albright: uchimbaji wake wa kwanza ulikuwa eneo hili hapa, ambalo liko katikati ya jamii ya Waisraeli, moja ya vitongoji vya Yerusalemu. Na ilikuwa kilima, kama tumulus.

Na alitaka kuchimba hilo, kwa hivyo akachimba mtaro katikati yake, ambao kwa bahati mbaya ulionekana, ili uonekane kama sehemu ya chini ya mtu. Na kwa hivyo eneo hilo likajulikana kama Bottom ya Albright, ingawa Waisraeli labda hawakulisema vizuri hivyo. Lakini ilikuwa ni tumulus, na hizi kimsingi zilikuwa kumbukumbu za wafalme wa Yuda.

Kiasi cha tumuli magharibi mwa Yerusalemu kinalingana kabisa na idadi ya wafalme wa Yuda. Na wametajwa katika maandiko. Na kuwasha moto kwa heshima ya mfalme aliyefariki.

Na kwa hivyo, kile alichokichimba kilikuwa mojawapo ya hayo, tunaamini. Lakini haikuwa mwanzo mzuri kwa sifa yake kujulikana na hilo. Wamarekani, Chuo Kikuu cha Chicago walitaka kufanya jambo kubwa katika Nchi Takatifu.

Kwa hivyo, walimgeukia John D. Rockefeller, wakapata ufadhili mzuri sana, wakamwajiri Clarence Fisher, mbunifu na fundi kauri, na wakaanza kuchimba katika eneo la Megido la kibiblia. Na wazo lote la hili lilikuwa ni kung'oa eneo hili kwa tabaka hadi chini kabisa. Na hata kwa pesa za Rockefeller, na bila shaka, Vita vya Pili vya Dunia havikusaidia pia, hawakuweza kuendelea na mpango huo, ndoto hiyo.

Lakini waliondoa tabaka nyingi za Megido na kuchapisha hilo baada ya vita, au kidogo kabla ya vita na kisha baada ya hapo katika juzuu kadhaa. Lakini ulikuwa mradi mkubwa, mkubwa chini ya kile ambacho wakurugenzi wengi, kulikuwa na baadhi, kwa kweli mengi yameandikwa kwenye uchimbaji hapa, lakini walipata ugunduzi wa kuvutia na tutazungumzia hayo tunapoendelea. Utafiti wa Kiyahudi, ambao tulizungumzia, uliendelea chini ya Sukenik na wanafunzi wake.

Na baadhi ya maeneo waliyoyachimba, tena kwa kiwango kidogo, hayafanani na Wazungu na Wamarekani, lakini masinagogi, sehemu za ukuta wa tatu wa Yerusalemu, kuta za ulinzi za enzi ya Agano Jipya, Ramat Rachel, jumba la wafalme wa Yuda, kusini mwa Yerusalemu, Beit Sherem, tena pango la wafu, makaburi ya Kiyahudi, na maeneo mengine pia. Na tena, bila kusahau ukweli kwamba hii ni aina nyingine, labda msukumo kwa rafiki yetu Indiana Jones, ni maisha ya Nelson Glueck. Glueck alikuwa rabi wa Kiyahudi aliyesoma Ujerumani na hatimaye akawa rais wa Chuo cha Muungano wa Kiyahudi huko Cincinnati.

Lakini pia alikuwa mwanafunzi na mwanafunzi wa Albright na alijifunza kauri kutoka kwa Albright na akiolojia. Na alikuwa mtu wa kimapenzi sana. Alifanya upimaji mwingi, hasa mashariki mwa Yordani kabla ya vita na kisha magharibi katika Negev ya Israeli baada ya 1948.

Na yeye pia, kama TE Lawrence, aliajiriwa na OSS [Ofisi ya Huduma za Mikakati], mtangulizi wa CIA, kuchunguza Sinai, kuchunguza Negev, na kutafuta maeneo na njia ambazo jeshi la Uingereza lingeweza kupita ikiwa wangeshindwa na Rommel huko Misri na kusukumwa kuingia Palestina, jinsi ya kurudi nyuma. Na hivyo hiyo ilikuwa kazi muhimu aliyokuwa nayo wakati wa vita. Pia alichimba eneo la, liliitwa Tell el-Khalifeh, ambalo linaweza kutambuliwa kama Eilat ya kibiblia.

Na kwa hivyo, alifanya mengi, aliandika vitabu vingi, vitabu vingi maarufu, machapisho mengi ya kisayansi kama vile angependelea. Hakukamilisha ripoti zake,

ripoti zake nyingi, lakini alikuwa mtu maarufu sana, mtu wa kimapenzi sana, mara nyingi akionyeshwa kwenye gari aina ya jeep akiwa na bunduki kama angezunguka na kufanya tafiti zake. Alikuwa fasaha katika Kiarabu na fasaha katika Kiebrania cha kisasa, hivyo alikuwa nyumbani kwa Waarabu na Waisraeli.

Mwingine, niseme, mtu mwenye rangi nyingi katika historia ya akiolojia ya kibiblia ni mwanamke Mwingereza anayeitwa Kathleen Mary Kenyon. Na alifanya kazi Samaria, si na Reisner, bali na Crowfoot wa baadaye na wengine, na Sukenik katika miaka ya 1930, lakini alijichimbia mwenyewe huko Jericho na Yerusalemu katika miaka ya 1950 na 60. Na alikuwa mwanafunzi wa Mortimer Wheeler, na kwa hivyo alifanya aina yake ya uchimbaji kwa kutumia mtaro na uainishaji, na alikuwa maarufu sana na mwenye mafanikio makubwa huko Jericho.

Alienda Yerusalemu baada ya kumaliza na Yeriko, hakufanikiwa sana, na matokeo yake huko Yerusalemu hayakuwa ya kuvutia sana. Na ni muhimu wakati, kama mwanafunzi, unaposoma ripoti na ripoti maarufu na ripoti za kisayansi za wanaakiolojia hawa, unahitaji kujua zinatoka wapi na uaminifu wao uko wapi. Kwa bahati mbaya, Kenyon alijulikana kama mtu anayepinga Wayahudi.

Alikuwa mkaidi sana katika imani yake. Ikiwa kitu kingegunduliwa au kufichuliwa ambacho kilithibitisha kuwa alikuwa amekosea, angekipuuza. Na kwa hivyo lazima usome, kama sisi sote tunavyofanya, tunapaswa kusoma kwa umakini sana, na ripoti zake, tena, zinahitaji kusomwa kwa umakini kwa kuzingatia hilo kwa sababu alikuwa na shoka fulani za kuthubutu, kwa mfano.

Baada ya wanafunzi wa Sukenik na Sukenik kukomaa na kuanza kuchimba, akiolojia ya Israeli ilianza kuchanua na kustawi, na leo, ni nguvu kubwa na kubwa katika akiolojia ya Israeli na Nchi Takatifu, hakika katika Israeli haswa. Lakini ilianza ndogo na kukua kutoka hapo. Tel Qasile ilikuwa makazi madogo ya Wafilisti nje kidogo, nje kidogo ya kaskazini mwa Tel Aviv, iliyochimbwa mnamo 1950 na Benjamin Mazar, mtu aliye hapa juu kushoto.

Hazori ulikuwa ni uchimbaji mkubwa wa kwanza ambao Waisraeli walifanya. Tena, mji mkuu wa Agano la Kale, mmoja wa mikubwa zaidi, kwa kweli mkubwa zaidi wakati wa Enzi ya Shaba nchini. Na Waisraeli wote, hapo ndipo palikuwa kimsingi uwanja wao wa mafunzo, darasa lao.

Na walimwajiri mtaalamu maarufu wa mambo ya kale wa Kifaransa, Jean Perrault, kusaidia na kuipa imani au mvuto. Lakini Hazori ilikuwa uvumbuzi mkubwa kwa akiolojia ya Israeli na uvumbuzi wa ajabu sana huko. Ashdodi, tena, ilikuwa mji mkuu wa Wafilisti, kwa hivyo walifikia eneo kubwa la Wafilisti, na hilo lilichimbwa na Moshe Dotan, halikufanywa vizuri sana, na kwa bahati mbaya halikuwa muhimu na lenye mafanikio kama huko Hazori.

Aradi, ambayo ilikuwa mji huko Negev, ambapo sehemu ya kusini mwa Israeli yenye ukame kidogo, ilichimbuliwa na Ruth Amiran na Yohanan Aharoni. Amiran iko juu kulia, Aharoni iko katikati kulia. Na hayo yalikuwa matokeo mchanganyiko pia.

Udhibiti wa tabaka chini ya Aharoni ulikuwa duni. Amiran alifanikiwa zaidi na sehemu yake ya eneo hilo. Sasa, eneo la Amiran lilitoka katika kipindi cha mababu, mababu wa mapema.

Ilikuwa eneo la mapema la Enzi ya Shaba. Mji mzuri, uliohifadhiwa vizuri sana. Aharoni alichimba ngome ya Enzi ya Chuma, na ilikuwa tata sana na, kwa bahati mbaya, bado haijchapishwa kikamilifu.

Bado wanaendelea kuifanyia kazi, wanafunzi wake. Uchimbaji wa pili kwa wingi, labda hata ukipita Hazori, ulikuwa ni uchimbaji wa Masada. Na wengi wetu tumesikia Masada, labda tumetazama mfululizo mdogo wa televisheni miaka na miaka iliyopita kuhusu hilo.

Lakini Masada ilikuwa tambarare ya mwamba yenye umbo la meli, kama unavyoweza kuiita, katika jangwa la Yudea linaloangalia Bahari ya Chumvi. Hiyo ilikuwa Masada, au ngome ambayo hapo awali ilijengwa na Wahasmoni, wafalme wa Kiyahudi waliotawala katika karne ya 1 KK, na kisha ikaendelezwa zaidi na Herode Mkuu na warithi wake. Hiyo ilichukuliwa na waasi wa Kiyahudi wakati wa uasi wa Kiyahudi mnamo 66 hadi 70 BK na kuanguka kwa Warumi.

Na bila shaka, imeandikwa vizuri, imeandikwa vizuri na Flavius Josephus. Na hiyo ilichimbwa na Yigal Yadin katikati kushoto, tena mwana wa Eleazar Sukenik, mwanaakiolojia wa kwanza wa Israeli. Yadin alikuwa jenerali katika jeshi la Israeli, na kwa hivyo alikuwa mwanaakiolojia na jenerali na alikuwa na aina ya mwelekeo wa kijeshi kwa miundombinu yake na mpangilio wa uchimbaji.

Uchimbaji huu ulikuwa wa kwanza kuwa na wajitolea wa kigeni kuja na kuchimba. Na kwa hivyo, watu kutoka kote ulimwenguni walikuja Israeli na kuchimba huko Masada mnamo 1964-65. Na maarufu sana.

Na hii ilikuwa aina ya moyo na roho ya Israeli kwa sababu watetezi wa Masada inadaiwa walijiua, kulingana na Josephus, badala ya kuanguka chini ya udhibiti wa Warumi. Na kwa hivyo, kulikuwa na uhusiano mkubwa sana na sehemu ya Israeli ya uchimbaji huu, na bado upo hadi leo, licha ya hoja kadhaa kutoka upande mwingine. Kwa hivyo, baadhi ya wanaakiolojia muhimu wameorodheshwa hapa.

Tena, wote wamefariki. Wanafunzi wao na wanafunzi wao sasa wako kwenye uwanja huo. Wamarekani wanafanya nini? Baada ya Albright, wanafunzi wa Albright, mwanafunzi wake bora alikuwa Jairus Wright, ambaye alifundisha huko Harvard na

kuchimba visima huko Shekemu na Gezeri, akichukua tena nafasi kutoka kwa janga ambalo Macalester aliacha miongo mingi iliyopita.

Wright na wanafunzi wake waliwafundisha wanaakiolojia ambao bado wanafanya kazi hadi leo, kwa kiasi fulani. Wright, naweza kuongeza, alikuwa muumini Mkristo. Alihudhuria kanisa kila Jumapili alipokuwa Yerusalemu katika Kanisa la Presbyterian la Uskoti na aliandika kutoka kwa mtazamo wa Kikristo.

Na moja ya vitabu vyake maarufu ilikuwa Mungu Anayefanya Matendo. Aliamini kwamba usahihi wa kihistoria wa Biblia ni sehemu muhimu, tena, kwa ufafanuzi na msukumo. Uchunguzi wa kikanda.

Kuchimba kiakiolojia ni ghali. Kuchimba eneo, njia rahisi zaidi ya kujaribu kuelewa kilichotokea kwenye eneo ni kufanya utafiti, utafiti wa akiolojia. Hiyo ina maana tu kupata kundi la wanafunzi na wafanyakazi kutembea kwa uangalifu juu ya eneo hilo na kuandika vipengele vyote, topografia, na mitambo yoyote unayopata, pamoja na kuchukua vipande vya udongo.

Vigae vya vyungu, tena, ni vipande vya vyungu vilivyovunjika. Tutazungumzia umuhimu wa vyungu katika tafsiri ya akiolojia, na tafiti zitafanya hivyo. Sasa, vina mapungufu.

Huwezi, hapo awali, kupata eneo ambalo halikukaliwa na watu wakati wa kipindi fulani kwa sababu hukupata vyombo vya udongo. Unaweza kulipata kwenye uchimbaji, na labda hukulipata kwenye utafiti. Vipuli vya utafiti au vya uso mara nyingi hupigwa na kuchakaa na ni vigumu kusoma.

Lakini tafiti ni nzuri kwa sababu unaweza kupata picha kubwa, tena, kwa kuelewa kutakuwa na mapengo katika picha hii, lakini unaweza kupata picha kubwa bila kuchimba, kufanya uchimbaji ipasavyo. Na kwa hivyo, maeneo au maeneo, napaswa kusema, yalichimbwa au, samahani, yalichunguzwa baada ya Vita vya Siku Sita [1967] wakati Israeli ilipochukua Ukingo wa Magharibi na kundi hili la wanaakiolojia wa Israeli. Na wakati huo huo huko Jordan, kundi la wasomi wa Kiadventista lilifanya tafiti za maeneo huko Jordan.

Hizi ni muhimu sana kwa sababu tangu wakati huo, maeneo haya yamejengwa, yamejengwa tena, na data hiyo ingekuwa imepotea. Lakini sasa tuna wazo la wapi mifumo ya makazi ambapo watu waliishi na ukubwa wa makazi haya, ingawa hatujayachimba yote kwa data hii ya utafiti. Kwa hivyo, tafiti ni muhimu sana na zinafanywa hadi leo.

Akiolojia ni taaluma inayowavutia sana wanawake. Na kumekuwa na wanawake wengi maarufu sana, wanaakiolojia. Ni aina tu ya kitu kidogo nilichokiunganisha hapa.

Wanawake wanavutiwa na nidhamu hii na pia ni wazuri sana. Kwa kuzingatia maelezo, sijui ni nini, lakini wanawake wengi waliofanikiwa sana ni wanaakiolojia. Na baadhi ya muhimu zaidi, tena, yanaonyeshwa hapa.

Kathleen Kenyon yuko juu kulia. Claire Epstein alifanya utafiti mwingi wa Chalcolithic katika Milima ya Golan miaka ya 1960 na kuendelea. Kwa kweli alikuwa raia wa Uingereza ambaye alihamia Israeli na kuwa Mwisraeli.

Olga Tufnell, aliye karibu naye, upande wa kushoto kwake, alikuwa mwanafunzi Mwingereza wa Petrie na baadaye Starkey. Alichimba, au sio tu kuchimba, lakini pia aliandika ripoti za eneo kubwa la Lachish baada ya mkurugenzi wake kuuawa na Waarabu mwaka wa 1938. Alitumia miaka 15 kuandika ripoti hizo, na zilikuwa nzuri sana na bado zinatumiwa hadi leo.

Dorothy Garrod, unaweza kuona jina lake hapo juu, alikuwa mwanahistoria wa kabla ya historia. Ruth Amiran, huu ni wasifu wake kwa Kiebrania, mtaalamu wa kauri. Crystal Bennett alikuwa maarufu kwa uchimbaji wake huko Edomu, huko Transjordan.

Na alifariki mwaka wa 1993. Ruth Hestrin, upande wake wa kulia, alifanya kazi katika Jumba la Makumbusho la Israeli na alifanya utafiti mwingi wa vitu vya ibada na mabaki ya aina hiyo.

Trudy Dotan alikuwa Bi. Mfilisti huko Israeli. Alikuwa mtaalamu wa Wafilisti, aliandika sana juu yake, na akachimba maeneo ya Wafilisti. Miriam Tadmor, mke wa Chaim Tadmor, mwanasayansi maarufu sana wa Ashuru, pia alikuwa mlezi na msomi wa Jumba la Makumbusho la Israeli. Carol Myers, akiwa na miwani kwenye paji la uso wake, alikuwa au ni mwanaakiolojia wa kipindi cha Hekalu la Pili, kipindi cha Agano Jipya huko Duke.

Na kisha Sharon Zuckerman hapa chini, mwanaakiolojia wa Enzi ya Shaba na Chuma katika Chuo Kikuu cha Kiebrania. Kwa kusikitisha, wanawake hawa wote hapa wamefariki. Kila mmoja wao, isipokuwa Carol Myers, ambaye nadhani anakaribia miaka 90. Je, nina tarehe yake ya kuzaliwa? Ni 1942. Sawa, kwa hivyo ana miaka 81. Yeye si mzee sana, asante Mungu.

Lakini kila mtu mwingine amefariki. Lakini kuna mpya kabisa, hawa ni waanzilishi zaidi, kuna kizazi kipya kabisa cha wanawake wanaakiolojia ambao wamefuata nyayo zao na wanastawi leo. Sawa, akiolojia mpya.

Hii ni aina ya slaidi ya mwisho katika uwasilishaji wetu wa pili hapa. Na hii ikawa maarufu katika miaka ya 1970. Na kabla ya miaka ya 1970, wanaakiolojia wangeenda kwenye eneo.

Hawangekusanya mifupa. Hawangekusanya mbegu au mabaki yaliyoungua. Wangechimba tu usanifu, vyombo vya udongo, na vitu vya kale.

Na kuna mengi zaidi ya kupatikana. Na kwa hivyo, akiolojia mpya kimsingi ni wazo la kukaribia eneo kwa ujumla, kupata data yote tunayoweza, na kupata data kamili. Hiyo ina maana ya kukusanya mifupa yote, kukusanya mbegu zote, kukusanya nyenzo zote za wanyama, kufanya uchujaji wa mvua, kuelea, na kuvuta nyenzo zote za kikaboni kutoka hapo.

Na kwa njia hiyo unapata picha kubwa zaidi ya kilichotokea, kilichoendelea, matukio yaliyotokea katika eneo hilo, ni nani aliyeishi hapo, walikuwa wakifanya nini. Na inasaidia sana. Ni ghali sana kwa sababu lazima uwe na wataalamu katika taaluma hizi zote kujiunga na timu yako lakini unapata data nyingi zaidi.

Kwa hivyo akiolojia mpya inajumuisha taaluma nyingi za anthropolojia, ambazo akiolojia ni sehemu yake, ili kupata majibu zaidi ya utamaduni na maisha ya kila siku. Na unapona eneo kama Khirbet Qeiyafa ambalo karibu halina mifupa ya nguruwe, hilo linakuambia mara moja kwamba watu hao hawakuwa wakila nguruwe. Labda tuna eneo la Waisraeli hapo.

Na mambo kama hayo tu, hujibu maswali kama hayo. Na unaweza kuona wataalamu wote tofauti wanaotumika katika mbinu hii ya taaluma mbalimbali. Tena, ni ghali lakini inasaidia sana katika kuona picha kubwa ya tovuti yako, si tu kujibu maswali yanayolenga Biblia.

Tumezungumzia mengi kuhusu yaliyotokea upande wa magharibi wa Mto Jordan huko Israeli na Palestina, lakini akiolojia ilifanikiwa kwa kiasi kidogo huko Transjordan, na inazidi kushika kasi tunapozungumza. Iianza tena na kuanzishwa kwa Ufalme wa Hashemite wa Jordan mwaka wa 1946 na Idara ya Mambo ya Kale, hasa chini ya uongozi wa Uingereza. G. Lancaster Harding, jamaa mwenye sigara kulia chini, alikuwa mkurugenzi wa kwanza hapo.

Lakini Wamarekani, wengi wao wakiwa Wamarekani, na baadhi ya makundi mengine, Wazungu pia, walikuja Jordan na kuanza kusoma na kuchimba katika nusu nyingine ya kile tunachokiita nusu ya mashariki ya Nchi Takatifu. Na mmoja wa waanzilishi wa awali hapo alikuwa Siegfried Horn. Na kwa kweli tunakuja kwenu; hii inarekodiwa katika Jumba la Makumbusho la Horn katika Chuo Kikuu cha Andrews; hapa ndipo alipofundisha.

Horn ana aina ya hadithi ya kuvutia. Alikuwa raia wa Ujerumani na mmishonari huko Indonesia wakati Vita vya Pili vya Dunia vilipoanza. Kwa sababu ya uraia wake, aliwekwa katika kambi ya wafungwa wa vita ya Uingereza. Aliwafundisha wafungwa madarasa yao ya Kiebrania na Agano la Kale.

Lakini alikuwa mwanafunzi wa Albright na alipata shahada yake ya Misri kutoka Chuo Kikuu cha Chicago. Na hatimaye alikuwa tayari, Andrews si chuo kikuu kikubwa, lakini alipata ufadhili, alipata usaidizi, na alikuwa tayari kuchimba eneo. Kwa hivyo, alienda kwa watu wote mashuhuri wa siku zake na kuuliza swali lile lile.

Na akasema nitakupa maeneo 10 bora ambayo ungependa kuchimba kama ungeanza tu kama mimi. Na, bila shaka, hii ni baadaye maishani mwake; tayari alikuwa katika miaka yake ya 50. Jina moja ambalo lilikuwa kwenye orodha zote kutoka kwa Roland de Vaux, Wright, Waisraeli, Albright, na wengine lilikuwa eneo la Tel Heshbon.

Na Tall au Tel Hisban ni eneo huko Jordan ambalo wasomi wengi bado wanaamini ni Heshboni ya kibiblia. Hilo lilikuwa eneo la kwanza ambalo Waisraeli walishinda chini ya Musa upande wa mashariki wa Yordani. Ilikuwa mfalme wa Waamori aliyetwa Sihoni ambaye alitawala Heshboni.

Na kwa hivyo, huu ulikuwa wakati muhimu katika historia ya kibiblia kwa hivyo alitaka kuchimba eneo la Tal Hisban. Na kwa hivyo, alianza hapo mnamo 1967. Na akakusanya kundi lake lote pamoja na kwenda kuchimba Hisban na Vita vya Siku Sita vikazuka.

Kwa hivyo ilibidi asubiri mwaka mwingine na akaanza mwaka wa 1968. Na uchimbaji huo uliendelea hadi mwaka wa 1976 na kazi iliendelea mwaka wa 1978. Na vitu vingi vilivyopatikana hapo.

Hakuna ugunduzi wowote kutoka wakati wa Sihoni Mwamori. Na hilo ni jambo ambalo tutazungumzia baadaye katika kozi hiyo. Lakini kutoka kwa safari ya awali ya Heshboni, ambayo aliita, kulitoka Mradi wa Madaba Plains.

Uwanda wa Madaba uko katikati mwa Yordani, nchi tambarare inayojulikana kama Mishor kwa Kiebrania, Ha Mishor. Ulikuwa mradi wa Waadventista, na shule za Waadventista zilianza kuchimba maeneo mbalimbali katika Uwanda wa Madaba. Walipanua upeo wao, wakachimba maeneo kadhaa, na pia wakafanya tafiti.

Na hivyo, tunajivunia sana hilo katika Chuo Kikuu cha Andrews hapa katika baadhi ya kazi zetu zinazoendelea katika Nyanda za Madaba. Hali ya sasa ya utafiti nchini Jordan imechanganyika na tumekuwa na matatizo fulani na mawasiliano na mamlaka ya Jordan. Tena, nazungumza mwaka wa 2023, lakini tunatumaini kufanya kazi huko kwa miaka mingi zaidi.

Mwanafalsafa mwingine ambaye ninahitaji kumtaja ni William G. Deaver. Sasa alikuwa mwanafunzi wa Jernus Wright, tena ambaye alikuwa mwanafunzi wa Albright, kwa hivyo yeye ni Albrightian wa kizazi cha tatu, ukitaka kutumia neno hilo. Na bado yuko hai, tena ana umri wa miaka 89 tunapozungumza hapa.

Na ana umbo la rangi. Baadhi ya marafiki zake humwita Wild Bill, na wengine humtambua kama mtu wa akiolojia sawa na Ozzy Osbourne, mpiga shock rocker, na tutaeeleza hilo baada ya muda mfupi. Yeye ni maisha ya kibinafsi, na tena, mimi huwaambia wanafunzi wangu kila mara waelewe wanasoma nani.

Na kama unasoma ripoti ya mwanaakiolojia, jua yeye ni nani, imani zake ni zipi. Na zinatoka wapi, kwa sababu hilo, hata kama watajaribu kutofanya hivyo, litachafua tafsiri yao. Alikulia katika mazingira ya Kikristo yenye msimamo mkali, kimsingi aliacha hilo, akawa kile anachokiita Myahudi mwenye msimamo mkali wa kibinadamu.

Na katika miaka ya 1970 na 1980 alianza vita vya msalaba, aina ya vita vya msalaba vya kibinafsi, ili kuondoa kabisa neno akiolojia ya kibiblia. Usitumie maneno hayo mawili pamoja. Alihisi kwamba iliidharau taaluma ya kisayansi kwa kundi la watu wanaopiga kelele za Biblia wakitoka nje na kujaribu kupata ushahidi wa historia ya kibiblia.

Alifanikiwa sana kuiita Serial Palestina Archaeology au maneno mengine lakini si akiolojia ya kibiblia. Kwa bahati mbaya, hiyo ilisababisha uharibifu mkubwa kwa seminari na vyuo vya Kikristo. Walijizuia kuwatumia wanaakiolojia kwenye utafiti, wakafuta akiolojia kutoka kwenye programu zao, na wakajiondoa tu kwenye taaluma hiyo.

Hata hivyo, Deaver, sidhani kama amewahi kukubali, amefanya mabadiliko na kwa kweli alifanya juhudi za pamoja za kufufua shauku katika taaluma hii, ambayo bado hataki kuiita akiolojia ya kibiblia. Na kwa kweli, ziara zimetembelea vyuo na vyuo vikuu vya Kikristo vya kihafidhina ili kuhimiza kazi ya shambani. Na baadhi ya wanafunzi wake ni Wakristo wa kihafidhina na wanafanya hivyo.

Lakini ilisababisha uharibifu mkubwa kwa taaluma ya akiolojia ya kibiblia kwa kudharau ushiriki wa Wakristo katika hilo. Na hivyo, Deaver ni kama mchanganyiko wa vitabu. Ameandika vitabu bora, kimojawapo ni What Did Writers Biblical Know and Lini Did What It? ambacho kimsingi ni jibu la slaidi inayofuata ambayo tutaonyesha, na vingine ambavyo zaidi, ningesema, vina utata.

Je, Mungu Alikuwa na Mke? Tena, wazo la mungu wa kike katika Israeli ya kale. Na kwa hivyo Deaver ni mchanganyiko wa watu na ni mtu mwenye rangi nyingi, lakini bado ana shughuli nyingi katika miaka yake ya uzee na mtu wa kuvutia kuzungumza naye na kumsikiliza. Sawa, na hatimaye tunabaki na kundi la wasomi wanaoitwa Waminimalisti.

Hawapendi kujiita hivyo, lakini hivi ndivyo wanavyoitwa na wengine. Nami ninaonyesha slaidi hii, na ninaonyesha slaidi ya Deaver, kwa wale ambao hutazama

vitu mtandaoni au hununua vitabu kwa sababu watu wengi hawa huandika vitabu vingi. Daima huwa kwenye vipindi maalum vya TV au vipindi maalum vya Historia Channel, na wana kipaza sauti mbele yao, na wanasema mambo ambayo tunahitaji kuyazungumzia kwa sababu ni ya utata sana.

Wana makabila na asili tofauti. Tuna Wadenmark, tuna Wamarekani, tuna Waingereza, tuna Waisraeli hapa ambao pia ni Waminimalisti. Na wanasema mambo, wana mtazamo wa kutilia shaka sana maandiko na karibu kufikia hatua ya kuwa, na nimetumia neno Waminimalisti hapa, na hilo, nadhani, ni sahihi sana kwa baadhi yao.

Baadhi yao wana mambo meusi ambayo hayaleti, lakini ni maadili ya chuki dhidi ya Wayahudi, na ni bahati mbaya, lakini aina yoyote ya fasihi au vitabu au makala zilizoandikwa na watu hawa zinahitaji kusomwa kwa ukosoaji. Baadhi ya yale wanayosema ni mazuri, labda, lakini mengine ni yenye utata sana na ni rahisi kuyapinga, naamini,. Lakini yapo nje, na yako kwenye vyombo vya habari.

Vyombo vya habari vinawapenda watu hawa na utawaona wakihojiwa sana, na wanavutia sana. Israel Finkelstein juu kulia, tena, msomi hodari sana, mtu mrembo sana unapokutana naye, lakini anajaribu kabisa kuibadilisha Biblia na karibu kufikia hatua ya kuchekesha anachofanya. Vyovyote vile, lakini watu hao wako nje na lazima uangalie.

Sawa, slaidi ya mwisho katika uwasilishaji wetu ni aina ya imani yetu tunayotumia hapa Chuo Kikuu cha Andrews, na natumai kama Wakristo, mkifanya kazi ya shambani au kujitolea kwenye utafiti, mngeshikilia madai haya pia. La kwanza, na hili linafanywa na mshauri wangu, Dkt. Randy Yonker, ambaye alikuja na haya: usipunguze matatizo au kunyoosha tafsiri ili kuelezea mambo. Kwa maneno mengine, eleza unachopata, usipotoshe data ili iendane na uelewa au tafsiri yako ya kibiblia.

Na hilo hutokea mara nyingi, kwa bahati mbaya. Usifanye madai zaidi ya kile ambacho data inaweza kuthibitisha. Lazima niwe mkweli, na ufichuzi kamili, nimefanya hivyo.

Na nimesema, hii inaweza kuwa hii, na nadhani kuna dalili nzuri ya hilo, na tunapaswa kuwa waangalifu kutoa madai kwa sababu yanaweza kuwa si kweli. Kuwa mwepesi na kamili na matokeo ya kuchapisha. Hili ni tatizo linaloenea sana katika akiolojia.

Watu huchimba, lakini hawachapishi ripoti zao. Tunapaswa kuelewa—tutaona hili baadaye kwenye slaidi—kwamba akiolojia ni sayansi yenye uharibifu. Huwezi kurudi nyuma na kuchimba tena kitu kile kile.

Kwa hivyo, usipochapisha matokeo yako, data hiyo hupotea. Watu wengi hawachapishi matokeo yao. Inazidi kuwa bora, na machimbo mengi ya zamani ambayo yamepungua katika uchapishaji yanatoka.

Lakini hili lazima lifanyike. Shiriki na ufanye kazi ndani ya usomi wa kawaida. Usiwe mkaidi, na ubaki katika muktadha wa Kikristo.

Fanya kazi na watu wa imani na imani tofauti na fanya kazi pamoja. Jumuisha utofauti wa watu na wataalamu. Tulizungumzia hilo katika slaidi mpya ya akiolojia.

Na hatimaye, chukua historia ya Biblia kwa uzito, lakini usiweke mzigo wa akiolojia juu ya kuthibitisha Biblia. Wakati mwingine akiolojia inaweza kuthibitisha Biblia, na wakati mwingine inaweza kuonyesha ushahidi thabiti wa ukweli wa Maandiko. Lakini si mara zote.

Akiolojia ina mapungufu. Wakati mwingine haiwezi kufanya hivyo. Tunapaswa kuelewa hilo na si kujaribu kulazimisha ushahidi.

Asante.

Huyu ni Dkt. Jeffrey Hudon na mafundisho yake kuhusu Akiolojia ya Kibiblia. Huu ni kipindi cha 2, Utangulizi na Historia ya Nidhamu ya Akiolojia ya Kibiblia, sehemu ya pili.